

Проблеми економіки та політичної економії

Науковий економічний електронний журнал

Scientific economic e-journal

Problems of Economy and Political Economy

2018
№ 1 (6)

Науковий економічний електронний журнал
«Проблеми економіки та політичної економії»

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Бажал Юрій Миколайович, д. е. н., проф.,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»;
Базилевич Віктор Дмитрович, чл.-кор. НАН України, д. е. н.,
проф., Київський національний університет ім. Т. Шевченка;
Білоцерківець Володимир Вікторович, д. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України
(заступник головного редактора);
Бодров Володимир Григорович, д. е. н., проф.,
Університет державної фіскальної служби України;
Гриценко Андрій Андрійович, чл.-кор. НАН України, д. е. н.,
проф., ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»;
Довбня Світлана Борисівна, д. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України;
Завгородня Олена Олександрівна, д. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України;
Задорожний Григорій Васильович, д. е. н., проф.,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна;
Звєряков Михайло Іванович, чл.-кор. НАН України, д. е. н., проф.,
Одеський національний економічний університет;
Ковальчук Костянтин Федорович, д. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України;
Король Григорета Олександрівна, к. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України;
Лебедева Валентина Костянтинівна, к. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України;
Савчук Лариса Миколаївна, к. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України;
Соловій Ігор Павлович, д. е. н., проф.,
Національний лісотехнічний університет України;
Тарасевич Віктор Миколайович, д. е. н., проф.,
Національна металургійна академія України (**головний редактор**);
Шинкарук Лідія Василівна, чл.-кор. НАН України, д. е. н., проф.,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України;
Яковенко Лариса Іванівна, д. е. н., проф.,
Полтавський національний педагогічний університет
ім. В. Г. Короленка (заступник головного редактора);

СКЛАД МІЖНАРОДНОЇ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Алієв Урак Жолмурзайович, д. е. н., проф.,
освітня корпорація «Туран», університет «Туран-Астана», м. Астана,
Республіка Казахстан;
Білорус Олег Григорович, академік НАН України, д. е. н., проф.,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»;
Габбер Юзеф Антоній, д. е. н., проф.,
Вища школа банківництва, м. Познань, Республіка Польща;
Гесць Валерій Михайлович, академік НАН України, д. е. н., проф.,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»;
Лемещенко Петро Сергійович, д. е. н., проф., Білоруський
державний університет, м. Мінськ, Республіка Білорусь;
Савчук Володимир Сафронович, чл.-кор. НАН України, д. е. н.,
проф., ДВНЗ «Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана»;
Шлюсарчик Богуслав, д. е. н., проф., Жешувський університет,
Республіка Польща.

Адреса редакції:

Національна металургійна
академія України,
пр. Гагаріна, 4, к. 201,
м. Дніпро, 49600, Україна

Телефон:

38 (0562) 47-42-42

Електронна пошта:

polecon.ukr@gmail.com

Сайт:

<http://politeco.nmetau.edu.ua/>

ISSN 2518-7406

Засновник:

Національна металургійна
академія України

Рекомендовано до друку та
поширення через мережу
Інтернет Вченою радою
Національної металургійної
академії України, протокол
№ 5 від 23.04.2018 р.

Редакція не завжди поділяє
точку зору авторів та не несе
відповідальності за добір
фактів та помилки, яких вони
припускаються. Статті
подано в авторській редакції.
Повний або частковий
передрук дозволяється лише
за згодою авторів і редакції
журналу.

Підписано до друку

07.05.2018 р.

Формат 60x84 ½

Ум. друк. арк. 28,64. Зам. № 5

© ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ
ТА ПОЛІТИЧНОЇ
ЕКОНОМІЇ, 2018

The scientific electronic journal
«Problems of Economy and Political Economy»

COMPOSITION OF EDITORIAL BOARD:

Bazhal Yuriy, d. e. s., prof.,
National university of «Kyiv Mohyla academy»;
Bazilevych Viktor, corresponding member of the NAS of Ukraine,
d. e. s., prof., Taras Shevchenko national university of Kyiv;
Bilotserkives Volodymyr, d. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine (**deputy editor**);
Bodrov Volodymyr, d. e. s., prof.,
University of the State Fiscal Service of Ukraine;
Hritsenko Andrii, corresponding member of the NAS of Ukraine,
d. e. s., prof., «Institute of economics and forecasting of the NAS of
Ukraine»;
Dovbnia Svitlana, d. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine;
Zavhorodnia Olena, d. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine;
Zadorozhny Grigory, d. e. s., prof.,
V. N. Karazin Kharkiv National University;
Zveriakov Mychailo, corresponding member of the NAS of Ukraine,
d. e. s., prof., Odessa national economic university;
Kovalchuk Kostiantyn, d. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine;
Korol Hrihoreta, c. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine;
Lebedeva Valentyna, c. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine;
Savchuk Larisa, c. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine;
Soloviy Ihor, d. e. s., prof.,
Ukrainian National Forestry University;
Tarasevich Viktor, d. e. s., prof.,
National metallurgical academy of Ukraine (**editor-in-chief**);
Shynkaruk Lidiia, corresponding member of the NAS of Ukraine,
d. e. s., prof., National university of life and environmental sciences of
Ukraine;
Yakovenko Larisa, d. e. s., prof.,
Poltava national pedagogical university named after V. G. Korolenko
(**deputy editor**);

COMPOSITION OF INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Aliiev Urak, d. e. s., prof.,
Educational corporation «Turan», university «Turan-Astana», Astana,
Republic of Kazakhstan;
Bilorus Oleg, academician of the NAS of Ukraine, d. e. s., prof.,
«Institute of economics and forecasting of the NAS of Ukraine»;
Habber Jusef Antoni, d. e. s., prof., WSB University in Poznan,
Republic of Poland;
Heiets Valerii, academician of the NAS of Ukraine, d. e. s., prof.,
«Institute of economics and forecasting of the NAS of Ukraine»;
Lemeshchenko Petr, d. e. s., prof.,
Belarusian state university, Minsk, Republic of Belarus;
Savchuk Volodymyr, corresponding member of the NAS of Ukraine,
d. e. s., prof.,
«Kyiv national economical university of V. Hetman»;
Slusarczyk Boguslav, d. e. s., prof.,
University of Rzeszow, Republic of Poland.

Editorial address:

National Metallurgical
Academy of Ukraine, Haharin
Av, 4, Dnipro, Ukraine, 49600

Phone:

38 (0562) 47-42-42

E-mail:

polecon.ukr@gmail.com

Site:

<http://politeco.nmetau.edu.ua/>

ISSN 2518-7406

The founder of the journal:

National Metallurgical
Academy of Ukraine

Recommended for publication
and dissemination through a
network the Internet by the
Scientific council of the
National Metallurgical
Academy of Ukraine, protocol
№ 5 from 23.04.2018.

The editorial not always divides
the point of view of authors and
does not bear responsibility for
selection of facts and errors that
they commit. The articles are
given in an authorial release.
The complete or partial
reprinting is allowed only with
the consent of authors and
editorial of journal.

A signed to printing

07.05.2018.

Format 60x84 ½

Conditional printed

pages 28,64. Booking № 5

© **PROBLEMS OF ECONOMY
AND POLITICAL ECONOMY,
2018**

ЗМІСТ

***ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА
ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ.
ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ***

Белоцерковець В. В., Завгородня Е. А.

Падающего – подтолкни ? (перспективы политической экономии в XXI веке: глобальные и национальные координаты) 10

Задорожная О. Г.

Уном человека-личности как исток развертывания очеловечивающегося хозяйства 21

ГЛОБАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ ТА ЕКОНОМІЧНА ГЛОБАЛІСТИКА

Белорус О. Г.

Проблемы финансовой глобализации и гиперфинансализация воспроизводственных процессов 45

Задорожный Г. В.

Глобализация и проблема границ использования high-hume технологий 66

Зайцев Ю. К., Москаленко О. М.

Політична економія глобалізованого суспільства 95

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Леонідов І. Л.

Власність та привласнення інтелектуального продукту: характеристики процесів підпорядкування 114

Осіпова Л. В., Плахтій В. Г.

Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: сучасний стан та перспективи 125

Ткаченко І. Д., Ткаченко Н. І.

Природная рента: международный опыт и украинские реалии изъятия, распределения и перераспределения 139

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Довбня С. Б., Чабанець Т. М.

Удосконалений методичний підхід до аналізу зовнішнього середовища 152

Honcharuk O. V., Babenko A. A.

The research of printing industry enterprises potential in Ukraine 164

Летуча О. В., Ігнашкіна Т. В., Летуча А. А.
 Стратегії фінансового оздоровлення підприємств металургійного комплексу України в умовах глобалізації: теорія та методологія 174

Romanovskyi I. G.
 Forecasting of actual sales quantity of a trading company 183

**ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
 СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА**

Колот А. М., Герасименко О. О.
 Інститути зайнятості і доходів в новій економіці: глобальні тренди 195

Яворська О. Г.
 Соціальний капітал підприємств індустрії туризму та гостинності 236

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

Korol G. O., Akimova T. V., Izviakova I. M.
 Methodical approach to forming (enhancing) information support of internal control of activities of business entities 248

ГРОШІ І КРЕДИТ, ФІНАНСИ ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

Ковальчук К. Ф., Петрова Л. В.
 Дослідження сучасних проблем у сфері уникнення подвійного оподаткування 260

Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г.
 Визначення фундаментальних категорій страхового ринку 271

Валенюк Н. В., Суботіна Г. О.
 Актуальні питання валютно-курсової політики в умовах кризи 282

**МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ
 ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ**

Підгорна К. Д.
 Дослідження проблем планування розкрою матеріалів 296

Lozovsky A. S.
 Economic-mathematical model for optimal distribution of service stations 306

МЕНЕДЖМЕНТ

Альошина Т. В., Синиціна Ю. П.
 Вдосконалення процесу формування кадрового потенціалу підприємства на засадах реінжинірингу 316

Квасова Л. С., Макарова О. С.

Кластерний підхід для підвищення
конкурентоспроможності промислового ринку 326

ДО 80-РІЧЧЯ В. С. САВЧУКА 335

CONTENTS

ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF ECONOMIC THOUGHTS. POLITICAL ECONOMY

Bilotserkivets V. V., Zavhorodnia O. O.

What is falling, that should also be pushed ? (perspectives of political economy in the 21st century: global and national coordinates) 10

Zadorozhnaya O. G.

The unoms of man-personality as the history of deployment of the substitutional economy 21

GLOBAL POLITICAL ECONOMY AND ECONOMICAL GLOBALISTICS

Bilorus O. G.

Problems of financial globalization and hiperfinancialization of reproduction processes 45

Zadorozhny G. V.

Globalization and border problem using high-hume technologies 66

Zaitsev Yu. K., Moskalenko O. M.

Political economy of the globalized society 95

ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS

Leonidov I. L.

Ownership and appropriation of intellectual product: characteristics of subordination processes 114

Osipova L. V., Plakhtii V. H.

Financial provision of social protection in Ukraine: current state and prospects 125

Tkachenko I. D., Tkachenko N. I.

Natural rent: international experience and Ukrainian`s realities of exemption, distribution and redistribution 139

ECONOMY AND MANAGEMENT OF ENTERPRISES

Dovbnya S. B., Chabanets T. N.

Improved methodical going near the strategic analysis of environment 152

Honcharuk O. V., Babenko A. A.

The research of printing industry enterprises potential in Ukraine 164

Letucha O. V., Ignashkina T. B., Letucha A. A.

Strategies of financial recovery of enterprises of the metallurgical complex of Ukraine in globalization conditions: theory and methodology 174

Romanovskyi I. G.

Forecasting of actual sales quantity of a trading company 183

***DEMOGRAPHY, ECONOMICS OF LABOUR,
SOCIAL ECONOMY AND POLITIC***

Kolot A. M., Herasymenko O. O.

Institutes of employment and income in the new economy: global trends 195

Yavorska O. G.

The social capital of the enterprises of tourism and hospitality service 236

ACCOUNTING, AUDITING AND ANALYSIS

Korol G. O., Akimova T. V., Izviekova I. M.

Methodical approach to forming (enhancing) information support of internal control of activities of business entities 248

MONEY AND CREDIT, FINANCES AND TAX POLICY

Kovalchuk K. F., Petrova L. V.

Research of modern problems is in the field of avoidance of double taxation 260

Abernikhina I. G., Sokyrynska I. G.

Determination of the insurance market fundamental categories 271

Valeniuk N. V., Subotina G. O.

Actual issues of exchange rates policy in conditions of crisis 282

***MATHEMATICAL METHODS, MODELS AND INFORMATION
TECHNOLOGIES IN THE ECONOMY***

Pidhorna K. D.

Study of the problems for planning the cutting of materials 296

Lozovsky A. S.

Economic-mathematical model for optimal distribution of service stations 306

MANAGEMENT

Aloshyna T. V., Synytsina Yu. P.

Improvement of process of personnel potential formation of the enterprise based on reengineering 316

Kvasova L. S., Makarova O. S.

Cluster approaches for providing increasing competitiveness
of the industrial market 326

TO 80-YEARS OF V. S. SAVCHUK 335

УДК 336:364.013(477)

Л. В. ОСІПОВА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та економічної теорії,
Вінницький торговельно-економічний інститут
КНТЕУ*

В. Г. ПЛАХТІЙ,

*студентка кафедри фінансів,
Вінницький торговельно-економічний інститут
КНТЕУ*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто економічну сутність соціального захисту населення та його організаційно-правові засади в Україні. Подано різні тлумачення визначання суті соціального захисту. Проведено комплексний моніторинг здійснення видатків державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення в Україні. Здійснено порівняння видатків бюджету України і зарубіжних країн на соціальний захист. Аргументовано неефективність постійного зростання «непродуктивних видатків бюджету», що можуть викликати споживацькі настрої у населення та стали залежність від державної матеріальної допомоги. Виявлено основні проблеми соціальної політики держави. Розкрито напрями вдосконалення фінансового забезпечення модернізації соціального захисту.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, фінансове забезпечення, видатки, соціальне страхування, державний бюджет, соціальна сфера.

Постановка проблеми. Соціальний захист населення є одним з найважливіших показників розвитку та функціонування держави у сучасному світі. Однією з вагомих складових у системі соціального захисту громадян є його фінансове забезпечення. Основною метою розвитку соціальної сфери

країни є підвищення якості життя населення, що включає не лише споживання матеріальних благ та послуг, а й задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, морально-психологічний клімат, тощо. Незважаючи на позитивні тенденції, що спостерігаються останнім часом у сфері бюджетного забезпечення соціального захисту, не всі заходи є ефективними, а тому не в повній мірі сприяють вирішенню проблем вразливих верств населення. Все це актуалізує проблему бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В наукову розробку дослідження проблеми фінансування соціального захисту населення дадали свій внесок такі вчені, як: В. В. Антропов [5], О. О. Бендасюк [8], О. Д. Василик [8], Т. М. Кір'ян, Ю. В. Пасічник [3], С. В. Качула [6], В. А. Рудик [4], В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова [11]. Проте в умовах продовження соціальних реформ та динаміки трансформаційних процесів питання критичного аналізу діючого бюджетного фінансування соціального захисту, пошуку шляхів його удосконалення залишаються не вирішеними.

Формулювання цілей статті. Дослідження сучасного стану фінансового забезпечення соціального захисту населення України, виявлення проблем що виникають на цьому шляху і розробка пропозицій щодо підвищення належного рівня життя громадян.

Виклад основного матеріалу. Формуванню сучасних систем соціального захисту у світі сприяло усвідомлення необхідності створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків. В Україні поняття «соціальний захист» почали широко вживати лише на етапі переходу до ринку як його атрибут, хоча в тій чи іншій формі соціальний захист завжди був притаманний українському суспільству. Багато людей ще й нині не сприймають термін «соціальний захист» щодо населення загалом, вважаючи, що він стосується лише найнужденніших або незахищених верств населення. Дедалі частіше соціальний захист передбачає комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини [1].

Право громадян на соціальний захист передбачає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також через старість та в інших випадках, передбачених законом, закріплено у статті 46 Конституції України. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних та приватних закладів по догляду

за непрацездатними. При цьому пенсії та інші види соціальних виплат, допомог, що є основним джерелом існування людей, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [2].

У науковій літературі зустрічаєм різні визначення поняття «соціальний захист», а саме Т. М. Кір'ян та Ю. В. Пасічник трактує соціальний захист як: «Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установа соціальних стандартів» [3].

В. А. Рудик тлумачить соціальний захист населення як «систему заходів економічного, організаційного та правового характеру, що реалізується державою щодо громадян, які у зв'язку з настанням соціального ризику потребують матеріального забезпечення (допомоги)» [4, с. 15]. У визначенні акцентується увага лише на компенсаційному характері соціального захисту.

У визначенні В. В. Антропова соціальний захист населення – це «система управління соціальними ризиками з метою компенсації втрат, зниження чи попередження їх впливу на процес розширеного відтворення населення», що найбільш повно розкриває його зміст [5, с. 7]. На нашу думку два останні трактування дещо обмежують сутність досліджуваного поняття. Дане трактування, як і попереднє, в основному фокусує увагу на копенсаційному характері додаючи зв'язок соціального захисту із процесом розширеного відтворення населення.

Адже захист має не лише компенсаційний, а й превентивний характер, його головне призначення – упередження бідності у суспільстві. Система соціального захисту забезпечує реалізацію права людини на соціальну допомогу у разі настання соціального ризику і передбачає існування системи заходів держави щодо реалізації цього права. Існують і інші судження та трактування сутності соціального захисту населення. Узагальюючи різні підходи ми погоджуємося із думкою С. В. Качули, Д. А. Бодні, А. А. Поривая, що в Україні існує розгалужена система соціального захисту, яка об'єднує законодавчо визначені економічні, соціальні, юридичні гарантії і права, соціальні інститути, що забезпечують їх реалізацію та відповідно формують інституційні умови підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення [6, с. 253].

В Україні діяльність держави з приводу фінансування соціальної сфери має надзвичайно важливе значення для життя суспільства. Це зумовлено як різким падінням доходів переважної більшості населення під час кризових явищ в економіці, так і традиційною орієнтацією громадян на одержання соціальних послуг саме від держави. З огляду на це, частину соціальних зобов'язань держави доцільно розглядати як певні орієнтири, які можуть бути повністю досягнуті лише за сприятливого стану економіки.

Система соціального захисту ґрунтується на таких принципах, як загальність, доступність, різноманітність видів забезпечення, адекватність рівню розвитку економіки країни [7, с. 124]. Основними елементами системи соціального захисту населення виступають соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні послуги тощо [8, с. 234]. На рис. 1 подано напрями фінансування соціального захисту з державного бюджету.

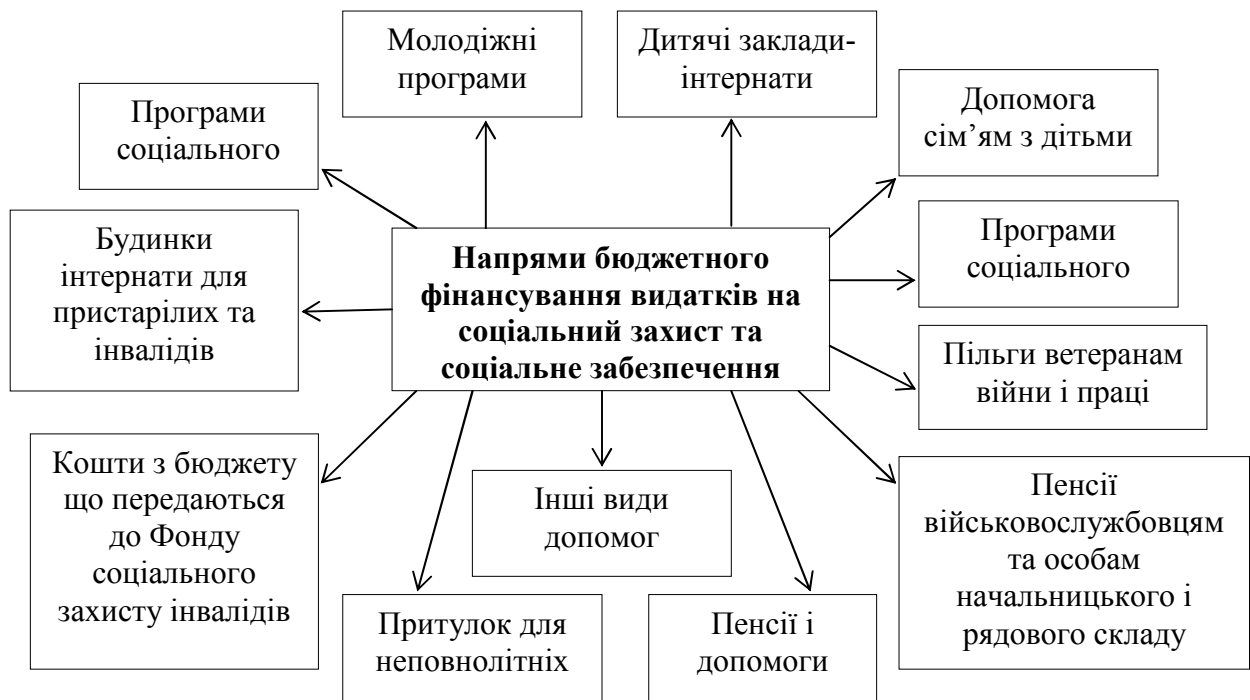

Рис. 1. Напрями бюджетного фінансування видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення

Система соціального захисту включає три суб'єкти: державу, юридичних осіб і громадян. Частина заходів держави у сфері соціального захисту населення стосується усіх членів суспільства, а решта адресована окремим соціальним групам. Перша група заходів стосується забезпечення можливості для кожної особи застосування своїх здібностей і отримання доходу, визначення офіційного прожиткового мінімуму, захисту інтересів споживачів, індексації доходів. Друга група заходів соціального захисту стосується окремих груп населення, зокрема безробітних, пенсіонерів, інвалідів, ветеранів праці та

військової служби, сімей з дітьми, дітей-сиріт, вимушених переселенців та біженців, що зазнали впливу різного роду катастроф, стихійних лих.

В Україні фінансування соціального захисту та соціального забезпечення здійснюється шляхом надання соціальної допомоги та соціальних послуг в установах соціального обслуговування. Закон України «Про соціальні послуги» (як нормативно-правового акту у сфері соціального захисту) соціальні послуги фінансуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань), коштів одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством [9, с. 45].

Дослідження показало, що в нашій країні сформована переважно централізована система соціального захисту населення, про що свідчить співвідношення у зведеному бюджеті України видатків державного і місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення. Незважаючи на те, що в європейських країнах існують різні рівні централізації системи соціального захисту, дослідники вважають, що централізована система є менш ефективною, ніж децентралізована. Нині триває процес перебудови державних фінансів, започаткований в 2014–2015 рр. у напрямі їх децентралізації відповідно до концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні основними повноваженнями органів місцевого самоврядування базового рівня у сфері соціального захисту населення визначено забезпечення розвитку об'єктів соціального та культурного призначення та надання соціальної допомоги через територіальні центри. Структурні підрозділи територіальних органів центральних органів виконавчої влади на базовому рівні уповноважені також надавати ряд послуг соціального захисту населення, зокрема здійснювати виплату пенсій, субсидій, компенсацій, забезпечення надання пільг тощо. Такий розподіл повноважень необхідний задля підвищення доступності та якості соціальних послуг, збільшення обсягу послуг, що надаються вразливим верствам населення, розширення потенціалу органів місцевого самоврядування щодо соціального захисту населення. В Україні за період 2012 – 2016 рр. коефіцієнт децентралізації витрат бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення становив у середньому близько 40% [10].

В Україні бюджетне фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення здійснюється сьогодні відповідно до положень ст. 87-91 Бюджетного кодексу України за рахунок державного та місцевих бюджетів (рис. 2).

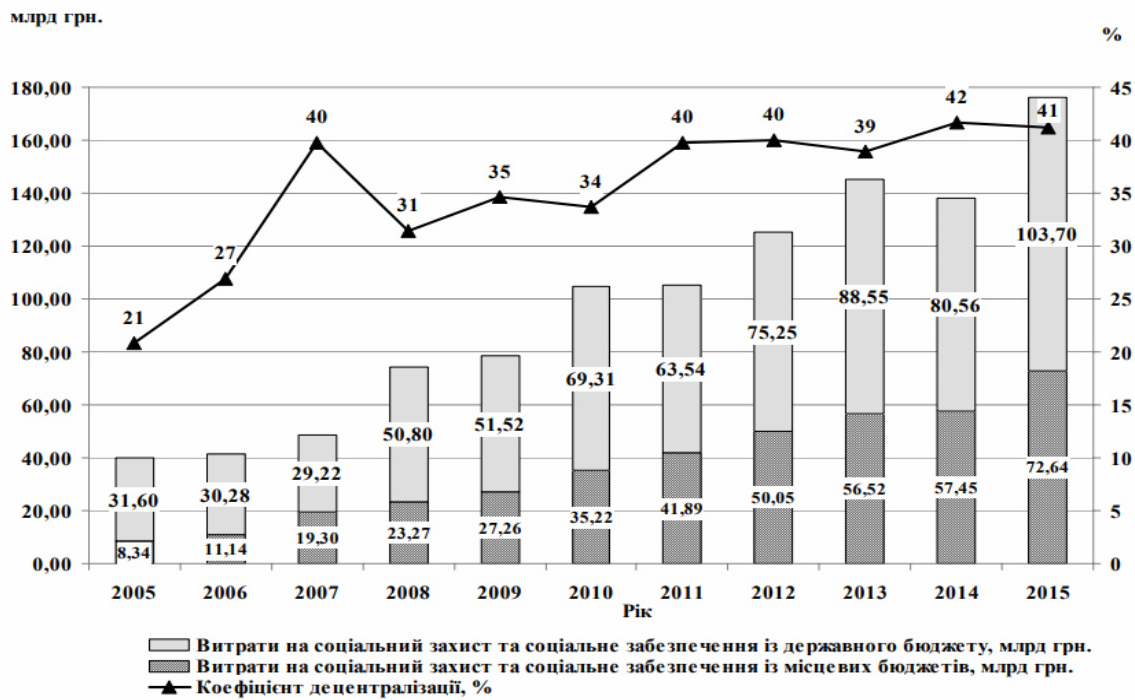

Рис 2. Бюджетне фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення в Україні за 2005—2015 рр.

Аналіз тенденцій фінансування системи соціального захисту за останнє десятиліття дозволяє зазначити про суттєве збільшення номінальних обсягів цих витрат (рис.2). Так, номінальний обсяг витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення з державного бюджету за період з 2005 до 2015 року збільшилися у 3,28 рази, а з місцевого бюджету в 8,7 разів. Видатки Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення на 2016 рік становлять 251 227,7 млн грн. (30 %), що більше ніж у 2015 році на 4,06 %. Так, у 2015 році бюджетне фінансування функцій соціального захисту та соціального забезпечення населення складало 176339,84 млн грн., що становило 25,94% видатків Зведеного бюджету України та 8,91 % ВВП [11, с. 75].

Розглянемо динаміку частки видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у загальній сумі видатків зведеного бюджету та у ВВП за остання 5 років (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать, що у 2016 р. частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП та у видатках зведеного бюджету досягла найвищого рівня та становила відповідно – 10,84% та 30,91%. Коливання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення за аналізований період у ВВП у межах 8,81–10,84 відсотків є доволі значним та свідчить про значимість соціальної функції держави щодо соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Частка у загальній сумі видатків зведеного бюджету на соціальний захист є порівнянним з багатьма зарубіжними країнами. Зокрема, в 2015 р. в Німеччині цей показник складав 25,0%, Італії – 28,9%,

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у видатках зведеного бюджету та ВВП в Україні

Роки	Видатки зведеного бюджету, всього, млрд. грн	ВВП, млрд. грн	Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення		
			всього, млрд. грн	частка у загальній сумі видатків зведеного бюджету, %	частка у ВВП, %
2012	492,4	1408,9	125,3	25,5	8,90
2013	505,8	1454,9	145,1	28,69	9,97
2014	523,1	1566,7	138,0	26,38	8,81
2015	679,9	1979,4	176,3	25,93	8,91
2016	835,6	2383,2	258,3	30,91	10,84

Складено на основі [10]

Польщі – 19,4%. Набагато нижчий від України є цей показник в Ісландії– 15,7%, Ірландії– 17,0%, Канаді – 17,2%, і вищий – в Бельгії – 29,2%, Австрії – 28,0%, Данії– 28,8% [12].

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення є однією із найбільш вагоміших часток видатків бюджету України (табл. 2)

Видатки державного бюджету за січень – червень 2014–2016 років

Видатки	2014		2015		2016	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Оборона	7696,0	3,9	20428,1	8,3	26072,1	8,7
Громадський порядок, безпека та судова влада	17260,3	8,7	20742,3	8,4	27656,8	9,2
Охорона навколишнього природного середовища	954,9	0,5	1308,9	0,5	1457,2	0,5
Житлово-комунальне господарство	42,2	0,0	0,6	0,0	3,4	0,0
Охорона здоров'я	3598,1	1,8	3010,9	1,2	3502,6	1,2
Духовний та фізичний розвиток	2266,9	1,1	3149,9	1,3	1707,2	0,6
Освіта	14691,2	7,4	14288,8	5,8	15592,8	5,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення, з них:	44037,9	22,3	43610,6	17,8	66212,6	22,0
– соціальний захист пенсіонерів	41898,8	21,2	39852,4	16,2	62059,4	20,7
Міжбюджетні трансферти	62493,4	31,6	77731,3	31,6	93491,1	31,1

Складено на основі [13]

У 2016 році як і у 2015 році, найбільші частки видатків припадають на міжбюджетні трансферти (31,1%) і на соціальний захист та соціальне забезпечення (22,0%). Остання частка збільшилися на 4,3 в. п. за рахунок зростання видатків на соціальний захист пенсіонерів на 22,2 млрд грн [13, с.48].

Але важливим є той факт, що з 2012 по 2016 рік кількість населення, яка охоплена соціальною допомогою, а саме виплати по субсидіям, зросла з 1845,3 тис. осіб до 7677,2 тис. осіб, тобто на 75,96%, а це є свідченням катастрофічного зростання кількості неплатоспроможного населення в країні [14, с. 62; 15, с. 215]. Але абсолютний показник видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення та його частка у загальній сумі видатків зведеного бюджету та у ВВП самі по собі ще не відображають той факт наскільки повно народ країни охоплений увагою і опікою з боку держави, чи вирішено питання упередження зростання рівня бідності та чи досягнуто належного рівня якості життя у суспільстві. По-перше, обсяги ВВП наведених країн в розрахунку на душу населення неспівставні з обсягами цього показника в нашій країні. Тобто, якщо в Канаді частка у загальній сумі видатків зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення складала у 2015 р. 17,2% це не означає, що аналогічний показник який склав 25,93% в Україні, забезпечує рівень соціального захисту на рівні вище ніж у Канаді.

Значний розрив у витратах на соціальне забезпечення та соціальний захист між Україною та зарубіжними, зокрема європейськими країнами, спостерігається після значного сплеску курсу долара та євро порівняно з національною валютою в 2014–2015 рр.. Внаслідок цього, суттєві розбіжності між обсягом витрат на соціальний захист європейських країн та України залежить від рівня розвитку економіки країни, рівномірності розподілу національного доходу між громадянами цієї країни та пов'язані з різним рівнем цін, безробіття, демографічним складом населення, відмінностями у системах соціального захисту тощо. Порівняльний аналіз структури загальних видатків на соціальний захист в Україні та ряді європейських країн свідчить, що біля 70% всіх видатків системи соціального захисту України спрямовується на осіб пенсійного віку, що зменшує ефективність соціальної політики в цілому і є значно більше частки, яку спрямовують у країнах-членах ЄС. Так, у 2012 р. в середньому по EU-27 ця частка склала 40,7%, причому, найбільше значення цієї частки у Латвії– 54%, найменше – в Ірландії – близько 21%) [12].

За стандартами Ради Європи і Європейського Союзу соціальне забезпечення віднесено до системи, яка включає крім соціального забезпечення (через соціальне страхування) також інші форми соціального захисту, зокрема державну соціальну допомогу, а також спеціальний і особливий (додатковий) соціальних захист для окремих категорій населення. Таке розуміння має важливе значення для національного законодавства, оскільки в Україні все ще немає загального закону про соціальний захист населення [16]. Найпоширенішою в Україні організаційно-правовою формою соціального забезпечення є соціальне страхування, яке становить відповідну систему

правових відносин щодо надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам (членам їхніх сімей) у разі настання страхових випадків у розмірах і порядку, визначених законами, за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхових платежів роботодавцями та особами, на користь яких здійснює страхування. Зокрема, загальний обсяг фінансування заходів із соціального захисту дітей, сімей, жінок та інших найбільш вразливих категорій населення збільшується в 2017 році проти показників 2016 року майже на 56% або на 40,5 млн. грн. до 91,7 млн. грн .

Ми спостерігаємо нестабільність економічної ситуації у світі, яка триває останні роки. Тому сьогодні найгострішими проблемами соціального страхування є низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою і низька адресність при наданні соціальної підтримки тощо. В умовах ринкових відносин держава не може здійснювати соціальне забезпечення усіх категорій населення, а тому роль цієї організаційно-правової форми обмежена фінансовими можливостями держави. Проте її існування є прямим наслідком проголошення Конституцією України соціальною державою, для якої соціальне забезпечення осіб, котрі не одержують виплат за рахунок соціальних страхових фондів, є прямим обов'язком.

В сучасних умовах проблема соціального захисту повинна вирішуватися шляхом трансформації політики доходів населення, а не через збільшення їх фінансування за рахунок державних коштів. Від політики встановлення системи державного захисту необхідно поступово переходити до політики, спрямованої на зростання індивідуальних доходів населення, щоб кожна працююча людина могла за рахунок власних коштів забезпечити себе необхідними соціальними послугами.

Крім того, чинне законодавство встановлює значно більше різноманітних видів пільг, соціальних виплат та соціальних послуг, ніж це передбачено Конституцією України чи міжнародно-правовими зобов'язаннями України. Не маючи необхідних ресурсів, держава бере на себе додаткові зобов'язання у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, які часто не дають жодного соціального чи економічного ефекту, окрім встановлення привілеїв для представників певних професій або окремих соціальних груп. Таким чином, фінансування соціального захисту населення в Україні супроводжується низкою глибоких проблем та недоліків, які вимагають першочергового втручання. Вирішення проблем фінансування вимагає докорінного реформування соціальної політики, яка є найважливішою сферою діяльності будь-якої країни. З метою вирішення означених проблем та досягнення в Україні європейських стандартів життя необхідно здійснити низку заходів

щодо підвищення ефективності послуг соціальної сфери. Основними напрямками удосконалення мають стати:

- забезпечення виконання державних соціальних програм, спрямованих на вирішення пріоритетних соціальних проблем регіонів, забезпечення збалансованості та координації їх положень із регіональними програмами на етапах формування та здійснення, організації належного контролю за виконанням цих програм;

- поліпшення якості розробки стратегій регіонального розвитку;

- здійснення пошуку нових ефективних нетрадиційних механізмів подолання соціальних проблем депресивних територій;

- організація соціального моніторингу діяльності державних та регіональних органів та органів місцевого самоврядування [17].

В умовах нестабільної економічної ситуації та наявності стійкого бюджетного дефіциту на рівні керівництва країни здійснюється активний пошук підходів до розв'язання нагальних проблем фінансування соціальної сфери. Визначаються й оцінюються альтернативні джерела збільшення дохідної бази державного бюджету, аналізуються різноманітні варіанти ефективного співвідношення витрат і результатів фінансування видатків тощо. Серед основних підходів до вдосконалення наповнення бюджету та оптимального фінансування соціальної сфери варто виокремити такі:

- розширення сфер використання ринкових інструментів соціального захисту (підтримка обов'язкового й запровадження добровільного страхування, розвиток накопичувальних страхових систем, задоволення диференційованого попиту на різні соціальні послуги тощо) через механізм діяльності державних пенсійних фондів, інститутів медичного страхування;

- нетрадиційні форми залучення коштів господарюючих суб'єктів та домогосподарств;

- розширення сфери платності соціальних послуг диференційованої якості;

- залучення ресурсного потенціалу некомерційного сектора до реалізації соціальних програм тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Зі змінами в економіці в Україні відбувається становлення і розвиток системи соціального захисту населення та забезпечення соціальних гарантій. В Україні діяльність держави з приводу фінансування соціальної сфери має надзвичайно важливе значення для життя суспільства. Це зумовлено різким падінням доходів більшості населення і орієнтацією громадян на отримання допомоги саме від держави. Значний рівень фінансового забезпечення соціальних видатків в Україні не свідчить, що система соціального захисту населення в Україні є ефективною з точки зору

доступності та якості надання соціальних послуг і соціальної допомоги. Тому створення ефективної системи фінансового забезпечення соціального захисту населення є домінуючим завданням на сучасному етапі в Україні та потребує її подальшого реформування. Запропоновані заходи зменшать навантаження на бюджет і сприятимуть нормальному забезпеченню фінансування соціальних виплат з відповідних джерел.

Водночас із вирішенням сучасних проблем фінансового забезпечення соціального захисту населення є також важливою реалізація державної політики зростання політики доходів населення. Це допоможе у зниженні потреби у соціальному захисті, підвищенні платоспроможного попиту в країні та прискоренню соціально-економічного розвитку України, що може бути перспективою подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Скуратівський В. А. Соціальна політика: навч. посібник / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К. : УАДУ, 2003. – 364 с.

2. Конституція України: Закон України № 254 к / 96 – ВР: за станом на 28 червень 1996 р. / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

3. Кір'ян Т. М. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери: [монографія] / За ред. доктора філософії, професора, академіка АЕНУ Т. М. Кір'ян, д.е.н., проф. Ю. В. Пасічника. – Черкаси, видавець Чабаненко Ю., 2012. – 398 с.

4. Рудик В. А. Соціальний захист громадян: про питання понятійно-термінологічного складу в теорії та практиці / В. А. Рудик // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 3. – С. 100.

5. Антропов В. В. Экономические модели социальной защиты населения в государствах Европейского союза / В. В. Антропов // Социальная работа. - 2009. - № 1. - С. 78-86.

6. Качула С. В. Податки як основа реалізації соціальної функції держави / С. В. Качула, Д. А. Бодня, А. А. Поривай // Економічний вісник університету: зб. наук. праць учених та аспірантів. – 2017. – Вип. 34 /1. – С. 251–259.

7. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки / О. Бендасюк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 123-126.

8. Василик О. Д. Бюджетна система України: підруч. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 544 с..

9. Соціальний звіт за 2016 рік. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/zvitu/sz2016.doc>
10. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>
11. Степанова О. В. Фінансування соціального захисту в умовах децентралізації: зарубіжний досвід та національні реалії [Електронний ресурс] / О. В. Степанова // Інвестиції: практика та досвід. - 2016. - № 22. - С. 73-79.
12. Social Expenditure Database / OECD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG
13. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-червень 2016 р. // Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень. – 2016. – С. 48.
14. Україна у цифрах 2016 // Державна служба статистики України. – 2017. – С. 62.
15. Україна у цифрах 2012 // Державна служба статистики України. – 2013. – С. 215.
16. Щодо вдосконалення пенсійного законодавства в Україні. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2016. – № 15.
17. Марценюк О. В. Соціальний захист населення України / О. В. Марценюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2015. - Вип. 2(3). - С. 166-170.

References

1. Skurativskyi, V. A., Palii, O. M., Libanova, E. M. (2003), *Sotsialna polityka* [Social policy], UADU, Kyiv, Ukraine.
2. “Constitution of Ukraine”, *Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Kirian, T. M. (2012), *Derzhavne finansove zabezpechennia sotsialnoi sfery* [State financial support of the social sphere]; Ed. T. M. Kirian, Yu. V. Pasichnyk, vydavets Chabanenko Yu., Cherkasy, Ukraine.
4. Rudyk, V. A. (2006), “Social protection of citizens: on the issue of conceptual terminology in theory and practice”, *Pidpryemnystvo, gospodarstvo i pravo*, vol. 3, p. 100.
5. Antropov, V. V. (2009), “Economic models of social protection of the population in the states of the European Union”, *Sotsyalnaia rabota*, vol. 1, pp. 78-86.

6. Kachula, S. V., Bodnia, D. A., Poryvai, A. A. (2017), "Taxes as the basis for the implementation of the social function of the state", *Ekonomichnyi visnyk universytetu: zb. nauk. prats uchenykh ta aspirantiv*, vol. 34/1, pp. 251–259.

7. Bendasiuk, O. (2010), "State management of social protection of the population in a market economy", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 1(26), pp. 123-126.

8. Vasylyk, O. D. and Pavliuk, K. V. (2004), *Biudzhetna systema Ukrainy: pidruch.* [Budget system of Ukraine], Tsentri navch. l-ry, Kyiv, Ukraine.

9. *Sotsialnyi zvit za 2016 rik. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy* [Social report for 2016], available at: <https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/zvitu/sz2016.doc>

10. *Ofitsiynyi sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy* [Official site of the State Treasury Service of Ukraine], available at: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

11. Stepanova, O. V. (2016), "Financing social protection in conditions of decentralization: foreign experience and national realities", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 22, pp. 73-79.

12. Social Expenditure Database, OESD, available at: http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG

13. "Budget monitoring: Analysis of budget execution for January-June 2016" (2016), *Instytut biudzhetu ta sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, p. 48.

14. "Ukraine in figures 2016" (2017), *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, p. 62.

15. "Ukraine in figures 2012" (2013), *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, p. 215.

16. "On the improvement of pension legislation in Ukraine. Analytical note" (2016), *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, vol. 15.

17. Martseniuk, O. V. (2015), "Social protection of the population of Ukraine", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, vol. 2(3), pp. 166-170.

Osyova L., Ph.D. in Economics, Associate Professor, Plakhtii V., student, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNTEU

Financial provision of social protection in Ukraine: current state and prospects

The article deals with the economic essence of social protection and its legal basis in Ukraine. Lists the different interpretation of the definition of the essence of social protection. A comprehensive monitoring of the implementation of the State budget expenditure on social protection and social security in Ukraine. Contrasted the budget of Ukraine and foreign countries on social protection. Reasonably inefficient constant growth "unproductive expenditures" budget, which may cause the consumer mood among the population and constant dependence on public income support. The basic problems are revealed the social policy of the State. Disclosed financial directions ensuring the modernization of social protection.

Key words: social protection, social security, financial security, costs, social insurance, state budget, social sphere.

Осипова Л.В., к.э.н., доцент; Плахтий В.Г., студентка, Винницкий торгово-экономический институт КНТЭУ

Финансовое обеспечение социальной защиты населения в Украине: современное состояние и перспективы

В статье рассмотрена экономическая сущность социальной защиты населения и ее организационно-правовые основы в Украине. Представлены различные толкования определения сути социальной защиты. Проведен комплексный мониторинг осуществления расходов государственного бюджета на социальную защиту и социальное обеспечение в Украине. Осуществлено сравнение расходов бюджета Украины и зарубежных стран на социальную защиту. Аргументировано неэффективность постоянного роста «непроизводительных расходов бюджета», которые могут вызвать потребительские настроения у населения и постоянную зависимость от государственной материальной помощи. Выявлены основные проблемы социальной политики государства. Раскрыты направления улучшения финансового обеспечения модернизации социальной защиты.

Ключевые слова: социальная защита, социальное обеспечение, финансовое обеспечение, расходы, социальное страхование, государственный бюджет, социальная сфера.